

Η μάχη στα Φλώρια και στο Φαράγγι της Καντάνου

(Ομιλία στην επέτειο της Μάχης των Φλωρίων)

Ευτύχης Παπαδοπετράκης, Ιστορικός των Μαθηματικών, Πανεπιστημιακός

Θα αναφερθώ σε τρία ζητήματα:

- 1) Στην παντελή ανυπαρξία εξοπλισμού, και του Στρατού και του Λαού.
- 2) Στο ενιαίο της μάχης εναντίον του γερμανικού φασισμού, από τα Κουλουκουθιανά μέχρι τα Φλώρια και το Φαράγγι της Καντάνου.
- 3) Στη Ναζιστική προπαγάνδα και τις λεγόμενες ωμότητες που δήθεν διέπραξαν οι αμυνόμενοι παππούδες και πατεράδες μας.

1) Για την ανυπαρξία εξοπλισμού

Είναι μάλλον γνωστό ότι οι Βρετανοί δεν τήρησαν συμφωνία που είχαν κάνει με την *Ελληνική Κυβέρνηση, για εξοπλισμό και οχύρωση της Κρήτης.*

Η δικτατορική κυβέρνηση φέρει βαρύτερη η ευθύνη αφού δεν φρόντισε για την άμεση επιστροφή στην Κρήτη της 5^{ης} Μεραρχίας των Κρητών, η οποία είχε υποχωρήσει στο μεγαλύτερο μέρος της και βρισκόταν άπρακτη στην Πελοπόννησο.»¹

Το σύνολο των Ελληνικών δυνάμεων τις παραμονές της Γερμανικής επίθεσης σύμφωνα με το ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ², αποτελούταν από 9 συντάγματα με σύνολο ανδρών 8.579, και τουφέκια 6.369, που σημαίνει 2210 άνδρες του στρατού ήταν άοπλοι, ενώ τα περισσότερα συντάγματα διέθεταν μόνο 15 φυσέκια για κάθε τουφέκι. Είχαν δε και μόλις 28 πολυβόλα.

¹ Βαρδής Βαρδινογιάννης, *Η αντίσταση στο Σέλινο*, εκ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1988, σελ. 13.

² 3.-SK-900-21-H-ISTORIA-TOY-PEZIKOY

Σε σχέση με του συμμάχους, την παραμονή της γερμανικής επίθεσης, οι δυνάμεις τους «αριθμούσαν περίπου 32.200 άνδρες, 18000 Βρετανούς, 6.500 Αυστραλούς, και 7.700 Νεοζηλανδούς, ενώ η Βρετανική αεροπορία ήταν απύσχα και η αντιαεροπορική δύναμις που βρισκόταν επί της Νήσου, ήταν πολύ μικρή και μόνο στα χέρια των Βρετανών»³

Η οργάνωση πολυτοφυλακής είχε εξαγγελθεί πολλές φορές αλλά δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Τα αίτια αυτής της άρνησης ήταν πολύ βεθύτερα και ήταν πολιτικά. Αναφέρει ο ιστορικός Σκαλιδάκης: «Ο επανεξοπισμός των κρητών θα αποδείκνιε έμπρακτα μια διαφοροποίηση της κυβέρνησης Τσουδερού από τη δικτατορία. Από την άλλη όμως, ο υποστράτηγος Λουκάς Κίτσος ήταν σίγουρος ότι αν εξοπλιζόταν οι Κρητικοί θα εξεγείροταν εναντίον της κυβέρνησης»⁴

Τελικά τις παραμονές της πτώσεως των αλεξιπτωτιστών σε σύσκεψη στο υπουργείο στρατιωτικών αποφασίστηκε η οργάνωση πολιτοφυλακής και για το Σέλινο ορίστηκε ο Αντισυνταγματάρχης Σειραδάκης, έντονη όμως ήταν η αίσθηση ότι στάλθηκε στο Σέλινο για να κρατηθεί ανοιχτή για την Κυβέρνηση εναλλακτική διαφυγή προς το Λυβικό.

Γιατί όμως υπήρχε τόσο απόλυτη έλλειψη οπλισμού;;

Είναι χαρακτηριστική και αποκαλυπτική μια μαρτυρία για το θέμα, του Ιατρού Ιωάννου Παϊζης, ο οποίος αναφέρει ότι «διαγραφόταν μια έντονη αμφιβολία σ' ολόκληρο τον Κρητικό λαό για τις προθέσεις του αμαρτωλού καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου, που είχε μετακομίσει στην Κρήτη ως Κυβέρνηση, ο Τσουδερός ως πρωθυπουργός, ο Γεώργιος Γλύξμπουργκ ως Βασιλέας, ο Μανιαδάκης ως υπουργός δημόσιας τάξης, κλπ.. οργανώνοντας τη καταφυγή τους στο ασφαλές Κάιρο»⁵. Η κυβέρνηση βέβαια αυτή δεν ήταν παρά η συνέχεια της μοναρχοφασιστικής δικτατορίας του Μεταξά. Όπως είναι γνωστό η κυβέρνηση είχε με νόμο απαγορεύσει την οπλοκατοχή στην Κρήτη και είχε με δόλο μαζέψει τα όπλα. Από το Σέλινο, αναφέρει ο Σειραδάκης, είχαν μαζέψει 364 όπλα για να σταλούν δήθεν στην Αλβανία.

Τρεις προσωπικότητες των Χανίων, αναφέρει ο Παϊζης, ανέλαβαν δράση, «καθώς διαγραφόταν δυσμενείς οι εξελίξεις της όλης καταστάσεως, πήραμε την πρωτοβουλία, ο υποφαινόμενος μαζί με το Στρατηγό Εμμ. Τζανακάκη και τον Συνταγματάρχη Ανδρ. Παπαδάκη να παρουσιασθόμεν σαν επιτροπή, και να ζητήσουμε όπλα...»⁶ Η επιτροπή λοιπόν αυτή ζήτησε την κατάργηση του νόμου αυτού. Γράφει για το θέμα ο Παϊζης «Θα μου μείνει αλησμόνητη η συζήτηση στην οποία έτυχε να είμαι παρών όταν ο Συνταγματάρχης Ανδρέας Παπαδάκης παρουσία και άλλων αξιωματικών ζήτησε από τον τότε υπουργό Δημόσιας Τάξεως Μανιαδάκη την άρση του ως άνω

³ Γιάννης Σκαλιδάκης, *Η Κρήτη στα Χρόνια της Κατοχής (1941 – 1945)*, εκδ. Ασίνη, Αθήνα 2023, σελ. 97.

⁴ ό. π. σελ. 82

⁵ Ιωάννης Ν. Παϊζης, «*Η μάχη της Κρήτης*», Αθήνα 1971, σελ. 12

Νόμου ο Μανιαδάκης, επρόβαλε άρνησι»⁶. Ο Συντ/χης Σειραδάκης στην Έκθεσή του καταγγέλλει ουσιαστικά το νόμο της οπλοαπαγόρευσης στη Κρήτη γράφοντας στην έκθεσή του: «Η σκοπιμότης της διαταγής ταύτης δέον να ερευνηθεί εν καιρώ, ...»⁷ εννοώντας, προφανώς, και να αποδοθούν ευθύνες. Σύμφωνα με τον Γ. Σκαλιδάκη «η δικτατορία, μετά και την εξέγερση του 1938 στα Χανιά, ήταν άκρως επιφυλακτική έως εχθρική απέναντι στη Κρήτη....πολλά από τα όπλα που είχαν διαρπαγεί κατά την εξέγερση του 1938 παραδόθηκαν για την άμυνα της χώρας»⁸

Δεν θα περίμενε κανείς διαφορετική συμπεριφορά από το Μανιαδάκη ο οποίος, όπως αναφέρει ο συνταγματολόγος Νίκος Αλιβιζάτος στο βιβλίο του «Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση» στη σελ. 432 γράφει: «Για τη δημιουργία μιας πολιτικής αστυνομίας κατά το πρότυπο της ναζιστικής Γερμανίας ο Μανιαδάκης είχε ταχτική συνεργασία με τον ανώτατο αρχηγό των Ες Ες Χάινριχ Χιμλερ»⁹

«Οι Βρετανοί επίσης δεν ήθελαν να δώσουν όπλα του τακτικού στρατού σε μη επιστρατευμένους πολίτες. Τα 4.000 ντουφέκια που είχαν υποσχεθεί, δεν δόθηκαν ποτέ.»¹⁰

Είναι λοιπόν φανερό πως οι καθ' ημάς ομογάλακτοι του 3^{ου} Ράιχ δεν επέτρεψαν, ούτε την ύστατη ώρα, να δοθούν όπλα στους μάχιμους άνδρες, **ούτε στο Στρατό, ούτε στο Λαό.**

Και υπήρχαν όπλα, Ήταν τα ιταλικά λάφυρα από το νικηφόρο μέτωπο της Αλβανίας. Με διάφορα εφόδια οπλισμού και τρόφιμα ήταν κατάφορτο το ατμόπλοιο «ΘΑΜΩΝΗ», όπως και μία αποθήκη στο Καστέλι Κισσάμου. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι και το ατμόπλοιο «ΘΑΜΩΝΗ» και η αποθήκη στο Καστέλι βομβαρδίστηκαν από τα Γερμανικά Στούκας¹¹.

Τι συνέβαινε όμως με τους πολίτες;

Ο Λαός βρήκε κάποια λύση «ξεθάβοντας από τη γη κριμένα παλαιά και νέα όπλα που τα είχε αποκρύψει από την 4^η Αυγούστου, έτσι Παλαιοί γκράδες, σεσωποί, λίγα μάλιχερ, δίκανα κυνηγετικά, γιαταγάνια βρεθήκανε στα χέρια των πρόθυμων και αποφασισμένων πολεμιστών»¹².

Το σύνθημα ήτανε: «ο καθείς με τα όπλα του» κι όποιος δεν έχει βρίσκει.

Θα αναφέρω ένα χαρακτηριστικό περιστατικό από τη μάχη στα Φλώρια, αυτό του Νικόλαου Φραγγιουδάκη που ήρθε στα Φλώρια άοπλος. Αφού απαριθμεί στην αφήγησή του μια

⁶ ό.π. σελ 12-13.

⁷ Χ. Σειραδάκης, *Πολεμική Έκθεσις, Από τη μάχη της Κρήτης, Η μάχη της Κανδάνου*, εφ. Χανιώτικα Νέα, φύλλο 25^{ης} Μαΐου 2009, ή Ιστορικό Αρχείο Κρήτης.

⁸ Γιάννης Σκαλιδάκης, ό.π. 105.

⁹ Μενέλαος Χαραλαμπίδης, *ΟΙ ΔΩΣΙΛΟΓΟΙ, ΕΚΔ. αλαζάνδρεια, Αθήνα, 2023, σελ. 220.*

¹⁰ Γιάννης Σκαλιδάκης, ό.π. σελ 105

¹¹ Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση, 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Αθήνα, εκ. Θεμέλιο, 1995, σελ. 439.

¹² Ιωάννης Ν. Παΐζης, ό.π. σελ. 18.

ομάδα πολιτών από Πλεμενιανά, Κοπετούς, Σφακό, αναφέρει για τον Ανδρέα Σαρτζετάκη που ήταν οπλισμένος: «Αυτός εσκότωσε τρεις γερμανούς, από 'κει οπλίστηκα κι εγώ.»¹³

2) Για το ενιαίο της μάχης εναντίον του γερμανικού φασισμού, από τα Κουλουκουθιανά μέχρι τα Φλώρια και το Φαράγγι της Καντάνου.

Η αντίσταση στο γερμανικό φασισμό ήταν αυθόρμητη και παλλαϊκή.

Ο Σειραδάκης την τελευταία στιγμή στις 8:00 μμ της 19^{ης} Μαΐου, έντεκα δηλαδή ώρες πριν αρχίσει η πτώση των αλεξιπτωτιστών, έφτασε στην Κάντανο, για να οργανώσει πολιτοφυλακή, χωρίς όπλα, αλλά με την υπόσχεση, όπως αναφέρει στην έκθεσή του, ότι «θα του αποστέλλονταν το συντομότερο δυνατόν», κάτι που δεν έγινε ποτέ! Στην Διοίκηση Χωροφυλακής Καντάνου βρήκε 20 τουφέκια, «αλλά με ελάχιστο αριθμό φυσίγγιων».

Η πρώτη σελινώτικη ομάδα με 35 άνδρες έφυγε από την Κάντανο και στις 22 Μαΐου συγκρούστηκε με τους γερμανούς στα Κουλουκουθιανά, ανάμεσα Ταυρωνίτη και Βουκολιών, όπου έπεσε ο πρώτος νεκρός σελινώτης ο λοχίας Λαζόπουλος.

Η ταχτική των αμυνομένων πατριωτών διαμορφώνεται επί του πεδίου από ανάγκη, σε ενέδρα, κτύπημα, οπισθοχώρηση ανασύνταξη και πάλι ενέδρα, ενώ συνεχώς καταφθάνουν, στο δρόμο Ταυρωνίτης, Βουκολιές, Κάντανος, Παλαιόχωρα, λαϊκοί αγωνιστές από τις επαρχίες Σελίνου και Κισσάμου επανδρώνοντας τις ομάδες.

Η ομάδα που συγκρούστηκε στα Κουλουκουθιανά έχει πλαισιωθεί στην πορεία με ομάδες από τα Παλιά Ρούματα και τα γύρω χωριά, έχει ενισχυθεί και με ένα οπλοπολυβόλο, λάφυρο των Ρουμαθιανών από τη μάχη στις Βουκολιές και οχυρώθηκε το ύψωμα στο Δρομόνερο.

Στις 23 του Μάη, οργανώνεται νέο μέτωπο στην Αγριμοκεφάλα και στα Μεσαύλια (στου Κάτη το Σπήλιο) στο οποίο πήραν μέρος και ομάδες Κισσαμιτών που έχουν καταφθάσει. Η μάχη εδώ ήταν ταυτόχρονη με αυτήν των Φωρίων, και εδώ αποδεκατίστηκε ένας λόχος που κατευθυνόταν στα Φλώρια για ενίσχυση. Αυτό συνάγεται από αποκρυπτογραφημένο σήμα που αναφέρει ο Μπηβορ Άντωνι¹⁴ στο «Κρήτη, Η Μάχη και η Αντίσταση». Και στα Φλώρια και στα Μεσαύλια, δύο γερμανικά αποσπάσματα νικήθηκαν κατά κράτος,

Ο Σειραδάκης αποτιμά τη μεγάλη σημασία της μάχης των Φλωρίων για τη συνέχεια του αγώνα απαριθμώντας τα λάφυρα ως εξής: «Από τα Φλώρια 2 πολυβόλα, 8 οπλοπολυβόλα. 9 τουφέκια, ένα ασύρματο, αρκετές χειροβομβίδες, και μερικές χιλιάδες φυσίγγια. Από τα Μεσαύλια 2 πολυβόλα, 14 οπλοπολυβόλα, 8 όπλα αρκετά περίστροφα, πολλά φυσίγγια, έγγραφα χάρτες, πυξίδες,

¹³ Βαρδής Βαρδινογιάννης, *Η αντίσταση στο Σέλινο*, εκ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1988, (αφήγηση Φραγκιουδάκη, σελ. 152).

¹⁴ Antony Beevor, *ΚΡΗΤΗ, Η ΜΑΧΗ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ*, εκδ. Γκοβόστη, Αθήνα, 2004, μετάφρ. Π. Μακρίδης, σ. 271.

Και συμπληρώνει: *Ο οπλισμός αυτός και τα πυρομαχικά .... πολύ μας ενίσχυσαν εις την μάχην της επομένης, που μετά τόσης σφοδρότητος διεζήχθει εις το Κανδανιώτικο Φαράγγι»*¹⁵

3) Για τη ναζιστική προπαγάνδα και τις λεγόμενες ωμότητες που δήθεν διέπραξαν οι αμυνόμενοι παππούδες και πατεράδες μας.

Στη σελίδα 13 της «*Έκθεσις της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη*» των Ι. Καληστουνάκη, Ν. Καζαντζάκη, Ι. Κακριδή, και Κ. Κουτουλάκη, αναφέρει:

«Το διαδωθέν υπό της γερμανικής προπαγάνδας, προφανώς προς κάλυψιν των ιδίων των ωμοτήτων, ότι οι Κρήτες προέβησαν εις ακρωτηριασμούς γερμανών αλεξιπτωτιστών, είναι ανάξιον αναιρέσεως»

Η θέση αυτή, τουλάχιστον σε ότι αφορά τη μάχη στα Φλώρια, έχει πλήρως επιβεβαιωθεί από τα γερμανικά επίσημα αρχεία τα οποία δεν είναι πλέον απόρρητα, και μάλιστα μέρος αυτών έχει μεταφραστεί και είναι ψηφιακά προσβάσιμο στη Βικελαία βιβλιοθήκη του Ηρακλείου. Από τα αρχεία αυτά λοιπόν, η έκθεση του υπολοχαγού *Robert Hoefeld*, αναφέρει «*Κατά τη διάρκεια πορείας με νότια κατεύθυνση σε στενό δρόμο άκουγα κατά το χρονικό διάστημα από 20. έως 25.5.41 διαρκώς από τους άνδρες μου, ότι στην αντίπαλη πλευρά πολεμούσαν μόνο πολίτες, χωροφύλακες και γυναίκες.*» Για τους νεκρούς που βρήκαν και εξέτασαν μαζί με το γιατρό του λόχου, αρχίατρο Δρ Wolf, αναφέρει τα εξής: «

- 1) *χρησιμοποιήθηκαν κυνηγετικά όπλα.*
- 2) *έριχναν πυρά με δίκαννα όπλα.*
- 3) *Ήταν αξιοσημείωτο, ότι ο αντίπαλος είχε καλό σημάδι. Σχεδόν όλοι ο δικοί μας νεκροί είχαν δεχθεί σφαίρα στο κεφάλι.*
- 4) **Και το πλέον σημαντικό:** *«Κάποια σημάδια, που άφηναν να διαφανεί κακοποίηση αυτών των ανδρών, δεν μπόρεσα να διαπιστώσω.»*¹⁶ που θα πει πως έψαξε για τέτοια σημάδια και δε βρήκε.

Αυτό αποτελεί την καλύτερη απάντηση σ' αυτούς που, είτε έπεσαν θύματα της ναζιστικής προπαγάνδας, είτε την αναπαρήγαγαν τότε, την αναπαράγουν και σήμερα σκόπιμα και κακόβουλα, όπως ο περιβόητος Ρίχτερ, από το επιτελείο του Σόιμπλε, στο βιβλίο του για τη Μάχη της Κρήτης. Πρόκειται για αυτούς που σκόπιμα παρουσιάζουν τη προπαγάνδα του υπουργού προπαγάνδας των Ναζί, του Γκέπλες, ως πραγματικότητα, ότι δηλαδή οι Κρητικοί, οι Έλληνες, και άλλοι λαοί που πολέμησαν το φασισμό, είναι υπάνθρωποι, σχεδόν ζώα. Ένα από τα κεντρικά ιδεολογήματα αποτελεί η πολιτισμική ανωτερότητα, αντιπαραβάλλοντας τον «*ανώτερο πολιτισμό*»

¹⁵ Σειραδάκης, ό.π.

¹⁶ [Γ.Α.Φ CD.9-ΦΑΚ 4], RW 2V-138, σελ. 9 (Ο φάκελος αυτός περιέχει στρατιωτικά έγγραφα ανακρίσεων-καταθέσεων, 397 σελίδων συνολικά, που εκτείνονται χρονικά από 15.7.1941 έως 5.11.1942)

των Γερμανών, αλλά και Βρετανών μαχητών, με αυτόν των Κρητών ατάκτων τους οποίους χαρακτηρίζει «άγριους άνδρες» που έκαναν έναν πόλεμο «στην πιο άγρια και πρωτόγονη μορφή του».

Ο καθηγητής Πολιτικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Θάνος Βερέμης δήλωσε σχετικά πως τα ιστορικά στοιχεία που χρησιμοποίησε ο Ρίχτερ στο βιβλίο του από τα Γερμανικά αρχεία, ήταν ένα μέσο προπαγάνδας από τον Γκέμπελς εκείνη την εποχή.

Επίσης ο καθηγητής σύγχρονης ιστορίας του Α.Π.Θ. Γιώργος Μαργαρίτης υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι «ο Ρίχτερ δεν είχε κανένα πρόβλημα να υιοθετήσει τον λόγο των Ναζί και των δωσίλογων και να μας τα κάνει ιστορία σήμερα, ή μάλλον προσπαθεί να τα κάνει ιστορία, γιατί η αντίδραση που συναντά είναι αρκετά ισχυρή.»

Μια απάντηση στη γερμανική προπαγάνδα είχε έρθει από τότε από την Ιαπωνία:

Ένας Ιάπωνας δημοσιογράφος παρακολουθούσε τη Μάχη στα Φλώρια και αποχαιρετώντας τον Σειραδάκη του λέει:

“νάστε τυχεροί να ζήσω για ν’ αποθανατίσω αυτά που είδα.”

Είναι πολύ πιθανόν ότι επέζησε, καθώς την εποχή εκείνη στην ιαπωνική εφημερίδα «Χρόνος» δημοσιεύτηκε άρθρο για τη μάχη της Κρήτης το οποίο υπάρχει και αρχίζει ως εξής:

«Προτείνουμε ως ζήτημα υπερτάτου καθήκοντος τιμής, όπως δημιουργηθεί ένα έκτατο τάγμα ιπποτών Κρήτης διά να τιμηθεί με ειδικός παράσημον κάθε πολίτης και κάθε αξιωματικός που έλαβε μέρος εις την παραδοξότεραν μάχην της ιστορίας την Μάχην της Κρήτης»¹⁷

Τελειώνοντας θέλω να τονίσω το προφανές, πως η Ιστορία είναι ο μεγάλος δάσκαλος των λαών.

Οι ηγέτες που δεν την ξέρουν, ή δεν την λαμβάνουνε υπόψη τους, είναι επικίνδυνοι:

Χωρίς όπλα η Κρήτη, κατελήφθη το 1941

Χωρίς όπλα η Κύπρος, αφού η δικτατορία των συνταγματαρχών είχε αποσύρει τη μεραρχία που τη φύλαγε, κατελήφθη εύκολα το 1974.

Χωρίς όπλα οι επίστρατοι στην επιστράτευση του 1974, μια παλιά ειδικότητα είχε ξανάρθει τότε στο προσκήνιο, αυτή του σβενδονιστή (προσωπική μαρτυρία).

Ποτέ πια φασισμός, ποτέ πια πόλεμος!

---

¹⁷Ιωάννης Ν. Παΐζης, ό.π. σελ.89]